

Η ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ

του ΔΙΟΝΥΣΗ ΠΙΤΤΑΡΑ

Ιστορικό Περίγραμμα

Η Κυπαρισσία μέχρι τα μισά του περασμένου αιώνα ήταν μια πολιτεία με αρχοντική φυσιογνωμία και αμφιθεατρική θέα. Στη θέση αυτή είχε ριζώσει από τα χρόνια της Ελληνιστικής περιόδου δεδομένου ότι πολλά αρχαιολογικά κατάλοιπα στην περιοχή Μούσγας επιμαρτυρούν ότι κατά τους χρόνους της Ρωμαϊκής περιόδου είχε κατέβει προς τον κάμπο από την περιοχή Πούρκου κυρίως (Πούρκος: από το Φράγκικο Bourg. Ευρήματα αυτής της περιοχής έχουν επισημανθεί στο Πάρκο Εισοδείων, στο Β' δημοτικό σχολείο, στο ριζόκαστρο και συνέχεια μέχρι του Γιάνναρη και το λιμάνι).

Σιγά σιγά όμως λόγω του ελώδους κλίματος, προπαντός, ανέβηκε προς τα πάνω. Σχετικά γνωρίζουμε ότι:

- Από τη βυζαντινή περίοδο μαρτυρείται η λεγόμενη ντάπια του Ιουστινιανού (είναι η ανατολική, πάνω από τον Πλάτανο. Δεν έχουμε επίσημα στοιχεία που να επιβεβαιώνουν αυτή την υπόθεση. Λέγεται ότι αυτό συμπεραίνεται από τα υλικά δόμησης και τον τρόπο σχεδιασμού της).
- Από την εποχή της Φραγκοκρατίας (1204 - 1566) έχουμε τη μεσαιά ντάπια του κάστρου κι όλα τα γύρω περιτειχίσματα όπως τα βλέπουμε στη γκραβούρα του Ιταλού Coronelli 1868. Έχουμε επίσης την καστρογειτονιά του Πούρκου και τις αναφορές για το κάστρο και τους υπερασπιστές του «Les onre des yiames», από το Γαλλικό Χρονικό του Μορέως. Κι' έχουμε ακόμη τα ονόματα των Τσαράνων που κυβέρνησαν τη Βαρωνεία της Αρκαδίας από το
- Κατά την τουρκοκρατία (1459 - τότε καταλήφθηκε η Αρκαδία από τον ίδιο τον Μωάμεθ, μέχρι το 1823 που την εγκατέλειψαν δια παντός, έχουμε κάποια σημαντικά κατάλοιπα που μας δηλώνουν την ισχύ των Τούρκων της Αρκαδίας που ήταν εξουσιαστές και όλης της επαρχίας Αρκαδίας (Κυπαρισσία και επαρχία Τριφυλίας είχαν πάρει αυτό το όνομα από τον 8^ο μ.Χ. αιώνα με την κάθοδο των

Σλάβων στην Αρκαδία όπου πιεσμένοι οι γηγενείς μετακινήθηκαν προς τα πεδινά).

- Οι τούρκοι στην Αρκαδία έμειναν περισσότερο από τέσσερις αιώνες έχτισαν σπίτια δικά τους, τζαμιά, χαμάμ, βρύσες (οι δύο στον Πλάτανο είναι από τους Τούρκους) άνοιξαν δρόμους και οριοθέτησαν μεγάλες εκτάσεις σαν Τσιφλίκια αγάδων και αφεντάδων.
- Μετά την τουρκοκρατία και με διάταγμα της τότε κυβέρνησης 1833 ορίζεται η Αρκαδία ως έδρα (πρωτεύουσα) του νομού Μεσσηνίας. Με την στάση όμως του Γιαννάκη Γκρίτζαλη και την αιχμαλωσία από τον ίδιο τον Νομάρχη Χριστίδη οι Βαβαροί αντιβασίλεις και οι συνεργάτες τους Έλληνες μεταφέρουν την έδρα του νομού στην Καλαμάτα. Το 1858 (;) με Β.Δ. του Όθωνα παίρνει ξανά το αρχαίο της όνομα κι από Αρκαδιά αναφέρεται στο εξής με το όνομα Κυπαρισσία.

Αυτά για την ιστορία της πόλης.

Μετά την Τουρκοκρατία ως τα χθες

Φεύγοντας οι Τούρκοι από την Αρκαδία μένει η πόλη στα χέρια των ηγετών κι όσων εποικιστών από την Ολυμπία, την Αρκαδία και την Κωνσταντινούπολη ακόμη. Πολλοί είχαν κρατήσει την παράδοση της καταγωγής τους από τα χρόνια της «μετοικεσίας» των προγόνων τους στην Κωνσταντινούπολη.

Αυτοί κυρίως έφεραν έναν άλλο τρόπο ζωής στην ιστορική Αρκαδία. Όρισαν το κέντρο της πόλης, έχτισαν γύρω και έξω περίφημα αρχοντικά, πλακόστρωσαν τους κυριότερους δρόμους, έχτισαν τον περίβλεπτο ναό της Αγίας Τριάδας και οργάνωσαν την κοινωνία τους σύμφωνα με τα ήθη των πατέρων τους.

Ήταν πολύ πυκνή πολιτειούλα. Τα κενά που υπάρχουν σήμερα σαν κήποι ή αλάνες ήταν σπίτια κολλητά το ένα πάνω στο άλλο. Σήμερα δεν σώζονται ούτε το 20%. Οι δρόμοι της διασταυρούμενοι και με πέτρινα σκαλιά ή καλντερίμια επικοινωνούσαν με κάθε γειτονιά από διάφορα σημεία.

Μέχρι το 1960 οι Κυπαρισσιοί, όπως και οι άλλοι Τριφύλιοι, δεν μετανάστευαν εύκολα σε μεγαλοαστικά κέντρα ή το εξωτερικό. Από νωρίτερα βέβαια και μέχρι το 1975 έφυγαν από την Κυπαρισσία το 80-85%. Η πολιτεία εποικίστηκε εν τω μεταξύ από τους γύρω χωριάτες μας, Ολύμπιους, Κοντοβουνήσιους αλλά και από άλλες περιοχές του Μεσσηνιακού και Ελλαδικού χώρου. Βέβαια το φαινόμενο αυτό είχε γενικότερη έξαρση.

Οι γειτονίες της πάλαι ποτέ ιστορικής πόλης

Μιλάμε για την Κυπαρισσία των ιστορικών χρόνων. Για την Κυπαρισσία που οριζόταν από τις γειτονίες, Πανωρούγας, Πρόκας, Πισωρούγας, Πλάτανου, Σταυροπάζαρου, Τσοπελόρουγας, Φιλιπίνας, Γυφτόρουγας και Πούρκου. Η Παραλία πόλη τότε άρχιζε να χτίζεται. Υπήρχε η «σκάλα» της πόλης γύρω από την αποβάθρα και την πανηγυρίστρα. Και 4-5 οικοδομές στη μέση του κάμπου - κάμπου ήταν τότε η παραλία (πόλη). Το σχέδιο προϋπήρχε από τα τέλη του περασμένου αιώνα.

Δημόσιες υπηρεσίες, δημοτικά σχολεία (το 1^ο στο αρχοντικό Πάτερη και το 2^ο στο αρχοντικό Βεργόπουλου), γυμνάσιο, φυλακές (αντρικές και γυναικείες) μαγαζιά λειτρουβιά, τα πάντα ήταν στην πάνω πόλη. Γύρω από την κεντρική πλατεία, εκτός από τις φυλακές και τα λειτρουβιά ήταν συγκεντρωμένες όλες οι άλλες υπηρεσίες και τα κεντρικότερα μαγαζιά.

Όλες οι γειτονίες της πόλης μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο έσφουζαν από κόσμο και ζωή. Κανείς δεν έφευγε. (Αν έφευγε κάποιος το μάθαινε κι ο κουφός βασιλιάς). Τα παιδιά σήκωναν με τις φωνές τους τις αυλές και τις ρούγες. Αυτή εξάλλου ήταν η ευτυχία τους: τα παιδιά. Άλλα καζάντια δεν είχαν. Ήταν λιτά σε όλα τους. Το μεροκάματο, πολύ φτωχικό, κράταγε απ' το πρωί ως το βράδυ. «Από ήλιο σε ήλιο» όπως έλεγαν.

Σε μέρες γιορτές όμως ζούσαν πραγματικά σαν άνθρωποι. Μαζεύονταν σε αυλές ή σε χώρους που έσμιγαν πάντα για να πουν διάφορα ή να χορέψουν τραγουδώντας οι ίδιοι (μισοί που το «έπαιρναν» πρώτοι και οι μισοί που το επαναλάμβαναν) ή και να «λακριντέψουν» ρεμβάζοντας το Ιόνιο κι τους ελαιώνες.

Κι αυτά, έτσι, όχι μόνο σε μέρες γιορτές αλλά και σε μέρες καθημερινές αν δεν είχαν δουλειά σε ασβεστοκάμινα ή σε ξέφυλους, ή θέρους ή μαζεύοντας σπυρολόγια με δύο κι ένα. (Σήμερα τα σπυρολόγια δεν τα «καταδέχονται» ούτε τα πρόβατα - που κι αυτά έμειναν πολύ λίγα, ελάχιστα). Οι άντρες, είχαν δεν είχαν δουλειά έσμιγαν τα βράδια στους καφενέδες ή τις ταβέρνες διασκεδάζοντας την κούρασή τους μ' ένα ποτήρι κρασί ή μια κοντσίνα για το λουκούμι - και που δουλειές τότε;

Γράφω απ' όσα θυμάμαι - μερικά βέβαια. Μια σύγκριση: Οι Αλβανοί στην Ελλάδα σήμερα δουλεύουν σαν κύριοι. Με το φαί τους και το οχτάωρό τους. Τότε οι εργάτες « μαρτύραγαν της μάνας τους το γάλα». Δέκα και δώδεκα ώρες δουλειά. και

φαί τίποτα. Αν είχαν από μόνοι καμιά σαρδέλα ή ρέγγο για να «χορταίνουν» με το νερό.

Θρύλοι και έθιμα που χάνονται

Να θυμηθούμε εδώ τώρα μερικά έθιμα από τα παλιά.

- Τα Χριστούγεννα, μικροί μεγάλοι, τα περίμεναν σα μια μεγάλη μέρα. Σα μια μέρα που θ' άνοιγαν οι ουρανοί να τους ευλογήσει το σπιτικό τους ο ίδιος ο Θεός. Πίστευαν βαθιά τότε. Οι παπάδες ήταν λειτουργοί. Κι οι καμπάνες στις εκκλησιές χτυπούσαν με κατανυχτικό δέος - έτσι το ένιωθαν οι πιστοί. Καθένας έκανε το σταυρό του παρακαλώντας το Χριστό και την Παναγιά για κάτι που ήθελε να του γίνει - για μια χάρη απ' το Θεό.
- Οι άντρες φρόντιζαν τις παραμονές για αλεύρι κι ό,τι απαραίτητο για το Χριστουγενιάτικο τραπέζι: Για τα Χριστόψωμα, τα μικρά χριστοκούλουρα, και τα δύο σταυρωμένα με πρόσθετη ζύμη και στολισμένα στις άκριες του σταυρού με άσπαστα καρύδια ή μύγδαλα.
- Τα Χριστούγεννα γιορτάζονταν με πολλή αγάπη σε κάθε οικογενειακό και συγγενικό περιβάλλον για τρεις ολόκληρες μέρες. Όπως και τα (Φώτα και το Πάσχα σύμφωνα και με την παροιμία: «Τρεις τα γέννα, τρεις τα Φώτα, έξη τα μεγάλα Πάσχα».
- Του Αη Βασιλιού έφτιαχναν και τότε κουλούρα, όπως τα Χριστούγεννα. Όλες οι νοικοκυρές τις ζύμωναν οι ίδιες, τις στόλιζαν και με διάφορα σχέδια και σ' όλες έβαναν κι ένα νόμισμα για τον τυχερό της χρονιάς. Τους φούρνους που τους έκαιγαν με ξύλα λιανά: βούκυθρα, ασφάκες, πουρνάρια, ελαιόκλαρες, τούς είχαν ή μέσα ή έξω από το σπίτι. Αν δεν είχαν έκαιγαν κάποιον γειτονικό με την άδεια βέβαια του νοικοκύρη.
- Τα Φώτα γιορτάζονταν στην πλατεία. Όπως και σήμερα. Είχαν μια βούτα γεμάτη νερό, στολισμένη με μυρτιές και νεράντζια. Μέσα εκεί βάφτιζαν το σταυρό ψέλλνοντας το: «Εν Ιορδάνη βαπτιζομένου σου Κύριε ...». Μετά με τον αγιασμό γύριζαν σπίτι και ράντιζαν τα εικονίσματα, τα δωμάτια, έβγαιναν στα χωράφια και ράντιζαν τον τόπο και τα ζωντανά !
- Στις Απόκριες, τότε ήταν που οι άνθρωποι ξεφάντωναν με διονυσιακή ιερή μέθη - μικροί μεγάλοι. Τις τελευταίες Απόκριες έσμιγαν το βράδυ αδέρφια, συγγενείς,

κουμπάροι, φίλοι, σ' ένα δικό τους σπίτι κι έτρωγαν κι έπιναν όλοι παρέα μέχρι τις πρωινές ώρες. Τα φαγητά, κρέατα, μακαρονάδες, τυριά, γιαούρτια, ήταν όλα αγνά και πεντανόστιμα. Το τραγούδι συνόδευε τη συμποσιακή σύναξη απ' την αρχή ως το τέλος. Όποια έχθρα ή παρεξήγηση κράταγε το πολύ μέχρι τις Απόκριες. Μετά τα μεσάνυχτα πολλοί που ντύνονταν μπουλές πήγαιναν στα σπίτια που απόκρευαν να γλεντήσουν για λίγο μαζί τους. Άλλοι φανερόνονταν, άλλοι όχι. Το μασκάρεμα ήταν πάντα για γέλια μέχρι δακρύων. Ντύνονταν με ρούχα του ενός και τ' άλλου. Τα εσώρουχα έδιναν κι έπαιρναν. Οι περισσότεροι αλείφονταν με λαδομουτσούρα, χέρια, μούτρα, έτσι που να μην γνωρίζονται με τίποτα.

Ήταν πολύ ήρεμα τα πράγματα τότε. Κι οι νύχτες ολοχρονές φιλικές και ανθρώπινες.

- Μετά ήταν το Πάσχα. Η μεγαλύτερη γιορτή της Χριστιανισμένης. Η γιορτή των απλών ανθρώπων. Και των φτωχών. Αυτό θα μου πεις ήταν από πάντα. Αυτοί ήταν οι Έλληνες κι αυτοί ήταν που κράτησαν την παράδοση.

Τη Μεγάλη Βδομάδα οι νοικοκυρές άσπριζαν αυλές και πεζούλες- το σπίτι μέσα το 'χαν ασπρίσει 15 - 20 μέρες νωρίτερα- έβαφαν τ' αυγά, έφτιαχναν κουλούρια, ετοιμάζαν το σπίτι για τη μέρα της Λαμπρής. Όλα περνούσαν απ' τα χεράκια τους. Οι άντρες φρόντιζαν όλα τ' άλλα. Αρνί ή κατσίκι ή ένα κομμάτι κρέας για το φούρνο, σουβλες δεν είχαμε τότε, απλή ή ζωή αλλά πολύ χαρούμενη.

Κάθε βράδυ τη Μεγάλη Βδομάδα γέμιζαν οι εκκλησιές από κόσμο. Πίστευαν βαθιά τότε οι άνθρωποι. Τα παιδιά ακολουθούσαν τους μεγάλους - χαίρονταν να βοηθούν τους μεγάλους.

- Τα παιχνίδια τους έδιναν κι έπαιρναν τις μέρες των διακοπών. Αυτά ήταν αμάδες, μπίκοι, γουρουνίτσες, κότσια, βόλοι, πετροπόλεμοι και σέλα. Τα περισσότερα παιχνίδια είχαν περάσει σ' εμάς από τα χρόνια της Επανάστασης. Όπως και το κρυφτό και το κνηγητό.
- Από το Πάσχα περνάγαμε στ' Αη Γιαννιού, του Ρηγανά. Τον Ιούνιο ή θεριστή, στις 24. Σε κάθε γειτονιά ανάβανε δυο και τρεις φωτιές. Φουγγαρίες τις λέγανε. Και μικροί - μεγάλοι τις πήδαγαν υποχρεωτικά σχεδόν, από έθιμο. Άλλοι πάλι έφτιαχναν «γλόμπους» (αερόστατα) με 20-25 κόλλες 4-5 μέτρα μακριούς με άνοιγμα 0,80μ.- 1 μ. Και μετά τις εννιά το βράδυ τους απόλαγαν φουσκωμένους με καπνό, οι μεν από το γυμναστήριο του Πούρκου (σήμερα πάρκο Εισοδίων) και οι δε από την κοτρώνα της πανωρούγας.

Ο «γλόμπος» σηκωνόταν στα θεοούρανα (τον βοήθαγε και το στουπί με πετρέλαιο που έκαιγε στη διασταύρωση του ανοίγματος). Ήταν ένα θέαμα που όλοι οι κάτοικοι της Αρκαδίας (μετρημένα ήταν τα σπίτια στην Παραλία) το παρακολουθούσαν με ζωηρό ενδιαφέρον.

Αυτοί που είχαν την πρωτοβουλία και οι πιτσιρικάδες της γειτονιάς παρακολουθούσαν την πορεία του μέχρι που άρχιζε να πέφτει. Τον έπαιρναν από κοντά, όσα χιλιόμετρα μακριά, τον έπιαναν στον αέρα, γιατί ήταν επικίνδυνος για πυρκαγιά. Πρόσεχαν πολύ (Γλόμπους, απόλαγαν και τις μέρες του Πάσχα, σπάνια όμως).

- Ιούνιος πια, καλοκαίρι. Οι περισσότεροι έφτιαχναν καλύβες στις εξοχές τους. Κι εκεί ξεκαλοκαίριαζαν μέχρι του Σταυρού. Οι γειτονιές κι εκεί, όσο απόμακρες, ήταν εγκάρδιες; και φιλικές. Πολλές φορές, στα φασόλια, στο καλαμπόκι, στο σουσάμι, έβαναν «ξέλαση» πάντα τις νύχτες.

Μαζεύονταν άντρες, γυναίκες και παιδιά και βοήθαγαν στο καθάρισμα του καρπού από τα φλίτσα και τις φλούδες. Σπίτια ελάχιστα ήταν τότε μέσα στους ελαιώνες και τα χέρσα. Από Κυπαρισσία μέχρι το Καλόνερο ήταν μόνο 4-5. Όμως η ζωή είτε στην πόλη είτε στην εξοχή κυλούσε ήσυχη και ανθρώπινη. Γενικά λέμε. Οι εξαιρέσεις υπήρχαν και θα υπάρχουν εσαεί.

- Σήμερα η Κυπαρισσία ξεκινάει από άλλες αφετηρίες. Κατά το μέγιστο ποσοστό έχει εποικιστεί από τους γύρω χωριάτες μας ή άλλους ξένους που ακολουθούν διαφορετικούς τρόπους επικοινωνίας και συναλλαγής. Είναι οπωσδήποτε οι αυριανοί Κυπαρίσσιοι που θα ξέρουν τι σημαίνει να κατοικεί κανείς σ' αυτή την ιστορική και πανέμορφη πόλη.

Διονύσης

ΠΙΤΤΑΡΑΣ